

VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond
Rahvusliku tekstiili õppekava

Tiina Laiva

**TRADITSIOONILISTE VÕTETEGA VALMISTATUD
RUHNU NAISTEKASUKAS TÄNAPÄEVASE
RÕIVAASEMENA**

Diplomitöö

Juhendajad:

Riina Tomberg,
TÜ VKA rahvusliku tekstiili lektor, MA

Made Uus,
TÜ VKA rahvusliku tekstiili lektor, BA

Viljandi 2016

SISUKORD

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS.....	3
1. EESTIROOTSLASTE KASUKAD.....	5
1.1 Meeste kasukad.....	5
1.2 Naiste kasukad.....	7
1.2.1 Vormsi.....	8
1.2.2 Pakri.....	10
1.2.3 Noarrootsi.....	13
1.2.4 Ruhnu.....	13
2. PRAKTILINE TÖÖ.....	17
2.1 Tööriistad ja materjalid.....	17
2.2 Nahkade valik, nahkade hoidmine ja venitamine.....	18
2.2.1 Kasukanahkade valimine.....	18
2.3 Nahkade hoidmine ja venitamine.....	20
2.4 Ruhnu naistekasuka õmblemine.....	22
2.4.1 Proovikasuka lõiked.....	22
2.4.2 Proovikasuka õmblemine.....	22
2.4.3 Kasukalõigete joonestamine ja kasuka väljalõikamine.....	23
2.4.4 Õmblemine.....	24
2.4.5 Kasuka kinnitused.....	33
2.4.6 Vana ja uus kasukas.....	36
2.4.7 Lisasoovitused.....	36
KOKKUVÕTE.....	38
KASUTATUD ALLIKAD.....	39
SUMMARY.....	41
LISAD.....	42

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemavalik on juhitud kauaaegsest huvist lambanahast esemete valmistamise ja etnograafilise ainese kasutamise vastu tänapäeva rõivastuses. Traditsiooniliste võtetega kasukate õmblemisega olen kokku puutunud juba 2015. aastal meistripraktika raames, kui valmistasin lambanahkse meestekasuka.

Kirjutades seminaritööd ruhnu argirõivastest vaatlesin ka ruhnu kasukaid ning leidsin, et ruhnu naistekasukas on mõningate kasutusmugavuse eesmärgil tehtavate muudatuste järel täiesti kantav ka tänapäeval, kaasaegse ülerõivana. Tulenevalt sellest olen töö uurimisprobleemi sõnastanud küsimusena: missugune on traditsiooniline ruhnu naistekasukas ja kuivõrd on ta kohandatav tänapäevaste, kandmismugavusest lähtuvate ootustega.

Oma töös otsin vastuseid käsimustele: Milliseid traditsioonilisi kasukaid kanti rannarootsi aladel kuni 20.saj algusaastateni? Kas ruhnu naistekasukas erineb teistest rannarootslaste naistekasukatest? Mil määral peab kasuka lõiget kaasajastama, säilitades ruhnu naistekasukale iseloomulikke detaile ja siluetti?

Kirjalikke allikaid eestirootsi kogukonna rõivastest on küllaltki vähe, veelgi vähem on neis andmeid kasukate kohta. Mahuka üldkogumiku eestirootslaste eluolust 19. sajandil on koostanud Carl Russwurm (1855), kitsamalt rõivaid on vaadelnud Axel Olai Heikel (1909). Eraldi Ruhnu kohta on kirjutanud uurimuse Ernst Klein (1924), samaväärseid eraldi uurimusi Vormsi, Pakri, Hiiumaa ja Mandri-Eesti rannikul elavate eestirootslaste kohta ei ole. Oma mälestustepõhises raamatus on Ruhnu saart ja sealseid inimesi koos kombestikuga põhjalikumalt kirjeldanud Jakob Steffenson (1994), Vormsit Andres Lindström (2016), ülevaatliku uurimuse eestirootslaste rõivastest on teinud Kady Sõstar (1993). Eraldi on etnograafilisi kasukaid uurinud Made Uus (2010) ja Kai Maser (1998).

Ruhnu kasukatest on säilinud 3 meestekasukat ja üks naistekasukas. Vormsilt üks naistekasukas ja etnograafiline joonis ERM-i kogudes. Pakrilt kasukat teadaolevalt säilinud ei ole, ERM-i fotokogus on siiski mõned fotod ja A.O. Heikelil on oma raamatus „Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und Setukesien“, 1909 ära toodud naistekasuka joonis. Noarootsi kasukatest on samuti teada vaid A.O.Heikeli naistekasuka joonis ja napp kirjeldus ERM-i etnograafilises arhiivis.

Töö metodoloogia lähtepunktiks on konkreetne olemasolev ruhnu naistekasukas. Ruhnu

naistekasuka kirjeldamiseks kasutasin vaatlust ja mõõtmisi, mille tulemused vormistasin alapeatükina, kus on esitatud ka vastav lõikejoonis ja -skeem. Saadud andmeid kasutasin omakorda loodava kasuka lõigete konstrueerimisel. Uue kasuka lõiked on ära toodud töö lisades. Ülevaade eestirootsi kasukatest on tehtud Eesti Rahva Muuseumi allikate ja varasemate uurimuste põhjal, samuti on kasutatud mälestusi.

.

Töö on jaotatud kahte peatükki, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Töö esimene, uurimuslik osa tutvustab eestirootslaste kasukaid, sealhulgas praktilise töö eeskujuks olevat ruhnu naistekasukat. Lõputöö teine osa dokumenteerib praktilise töö valmimist.

Suur tänu headele juhendajatele Riina Tombergile ja Made Uusile ja vana ruhnu naistekasuka omanikule, Liise talu lahkele perenaisele Luise-Maria Jõersile.

1. EESTIROOTSLASTE KASUKAD

Kasukas kui sooja hoidev rõivas on olnud eesti aladel kasutuses aastatuhandeid. Selle pika perioodi jooksul on tema lõikes ja valmistusviisis toimunud mitmeid muutusi, kuid tema põhifunktsioon on jäänud samaks: pakkuda sooja ja kaitset.

Mannineni järgi arenes kasuka lõige kõige üdisemates joontes turjale heidetud nahatükist umbkasukani ja sealt omakorda meile täna tuttava hõlmade ja käistega versioonini. Mida ajas edasi, seda keerulisemaks ja nüansirohkemaks muutusid lõiked, eesmärgiks praktilisus ning kandmismugavus, kuid samavõrra ka esteetiline nauditavus (Manninen 2009, lk 185-189).

Eesti kasukad sarnanevad üldiselt sama piirkonna pikk-kuubedega. (Piiri 2007, lk 34) Harilikult oli kasukas pealiskuuega ühepikkune või sellest natuke lühem, märja ilmaga või teel olles pandi vahel kasukale kuub peale, et kaitsta teda märdumise eest. (Manninen 2009, lk 184, 189)

Sarnaselt teiste traditsiooniliste riietusesemetega saab ka kasukaid jaotada nii piirkondlikest kui lõikelistest eripäradest lähtuvalt. Lääne-Eesti ja saarte jaotuses tuleks siiski eraldi välja tuua eestirootsi kogukonna alljaotus, kus on omad traditsioonid ja kaunistusvõtted.

Kuni 20. sajandi algusaastateni valmistati kasukaid valdavalt sissepoole pööratud karvaga lambanahkadest. Russwurm lisab veel, et kasuka välimine pool peaks olema valge, kuid reaalses elus on seda siiski harva. (Russwurm 2015, lk 408)

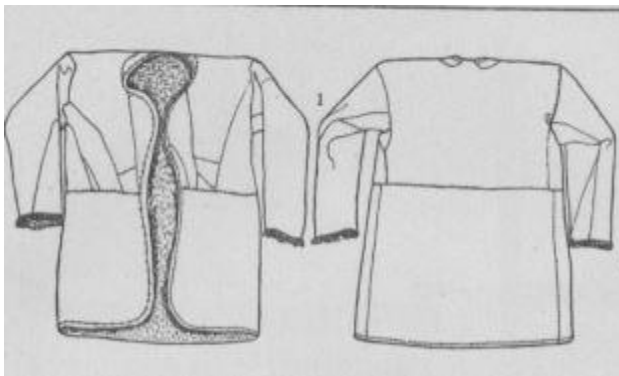
1.1 Meeste kasukad

Eestirootsi (meeste)kasukatest ei ole eriti palju säilinud, seega tuleb valdavalt lähtuda üldisest tõdemusest, et kasuka lõige järgis valdavalt sama piirkonna pikk-kuue lõiget (Manninen 2009, lk 184). Pakri rootslaste kohta on säilinud infokild, et kuigi lõikelt ja pikkuselt oli meestekasukas sarnane pikk-kuuele, siis erinevusena puudusid tal püstkrae ning taskud. (EA 10, lk 853)

Ruhnult seevastu on teadaolevalt säilinud kolm meestekasukat, silma torkab, et tegemist on lihtsa ja arvatavasti väga arhailise lõikega kehakattega, mis oma nahakasutuselt erineb kõikidest Mandri-Eesti ja saarte kasukatest. (Uus 2011, lk 68)

Tähelepanuväärne on ka Ruhnu kasukate õmblemisel kasutatud piste, nn *ruhnupiste*,¹ mida teiste Eesti piirkondade kasukate juures ei kohta. Eestist pole kirjalikke allikaid õnnestunud selle piste kohta leida. Analooget pistet on kasutatud Taanist leitud ja 11. sajandisse dateeritud Viborgi särgil. (Fentz 1993, lk12)

Ruhnu meestekasukad esindavad eestirootslaste kasukatüüpide kõige vanemat rühma. Ruhnu ölaõmblusteta meestekasuka pihaosa on välja lõigatud ühest nahast nii, et naha sabapool jääb seljale ja kaelapool ette, ulatudes seal vööjooneni. Lamba kitsale kaelanahale on juurde õmmeldud erineva suurusega väiksemaid nahatükke. Kaelakaarele annavad seljaosas avarust u 7 cm pikkused kolmnurksed kiilud. Kasukate alaosa on kergelt laienev, kinniseks rullnööbid ja nahast keeratud aasad. Kasukad on kaeluses, hõlma- ja alläärelt kanditud u 1 cm laiuse kandiga, kantimata varrukasuud on u 10 cm laiuselt tagasi pööratud (Uus 2011, lk 74, Heikel 1909, Tahvel XI).

Ruhnu meestekasukas. (Heikel 1909, Tahvel XI)

Nii nagu mujalt Eestist ei ole ka Rühnult tänaseni säilinud eriti palju kasukaid, kuid see-eest on olemas mõned üsna head kirjeldused. Naabersaarelt Kihnust pärit Peeter Rooslaiu kirjelduse kohaselt olid meestekasukad (*kasken*) Rühnul naiste omadest pikemad, ulatudes põlvini ning nende valmistamiseks kulus 7 lambanahka. Nahaparkimisel kasutati ka maarjajääd, kuid peamiselt pargiti nahad rukkijahust ja kartulist tehtud taigna abil. Nii parkimise kui kasukaõmblemine tehti igas talus ise. Meeste kasukad olid sirgelõikelised, polnud kraed, taskuid ega kätiseid. Kasukaid ei kaunistatud. Meeste kasukal käis peale vasakpoolne hõlm. Hõlmade ülekäik oli päris suur, 30-35 cm. Kinnis oli üherealine, kinnitusteks nahast tehtud rullid ja aasad. Töö juures kasutasid mehed ka kasukvesti. (KV 237, lk 167-168)

Küll pealiskaudsema, kuid põhijoontes samasuguse ruhnu meestekasuka visanduse toob ära ka Axel Olai Heikel oma 1909 ilmunud Läänemere äärseid rahvarõivaid kirjeldavas raamatus. (Heikel 1909,

¹ Mõiste on kasutusele võtnud Made Uus oma 2010. aasta diplomitöös.

lk 587) Steffensoni mälestusteraamatus Ruhnust on eraldi välja toodud, et nahad töödeldi tõeliselt pehmeks ning kriiditati valgeks (Steffenson 1994, lk 95). Sarnast erilist tähelepanu naha valgendamisel on kirjeldatud ka eesti rahvarõivaste üldkäsitluses (Manninen 2009, lk 189). Kui mujal Eestis ja kaugemalgi oli sarnane tegevus eelkõige tingitud huvist parandada kasuka kena väljanägemist, siis ruhnu meestel oli kasuka valge värv tõenäoliselt ka oluline maskeerumiselement hülgepüügil. Ferdinand Leinbock oma 1924 aasta aruandes Ruhnult toob hülgepüügist rääkides välja, et jääle võetakse kaasa valge, lambanahkne ja riidega katmata kasukas, kus sageli oli ka vill pügatud võimalikult lühikeseks, et kasukas oleks kergem. (EA 7:5, lk 735)

Ruhnu meestekasukas (Uus 2010, lk 24)

1.2 Naiste kasukad

Eestirootslaste naistekasukad võiks tegumoelt jagada kolme rühma: händadega kasukad (Vormsi, Pakri ja Risti kihelkond), ühe hännaga kasukas – Ruhnu ja vöökohalt läbilõikega kasukas - Noarootsi.

Kasukatüüpide arengus esindavad händadega kasukad vanemat, kõige arhailisemale, sirge kergelt alt laieneva joonega kasukale, järgnevat lõiget. (Piiri 2007, lk 34) Vöökohalt läbilõikega kasukad esindavad hilisemat tüüpi, sellisel juhul on piht ja alumine osa erinevatest tükkidest ja alaosa on

pihaosa külge kroogitud, sellise lõikega kuued (*kaapotkuub*) on kasutusel olnud Noarootsis. (Manninen 2009, lk 176) Samuti on A.O. Heikelil üles tähendanud sarnase Noarootsi naiste kasukaskeemi. (Heikel 1909, Tahvel XI)

1.2.1 Vormsi

Anders Lindströmi meenutustes oli vormsi naistekasuka üldpilt rindkerest liibuv, alt lai ja vasknööpidest kinnisega. Krae oli madal, käised kitsad ja ääristatud musta naharibaga. Sama nahka kasutati ka ilustusteks seljal (Lindström 2016, lk 28). ERMi kogudest on kirjeldus, mille kohaselt Vormsil kandsid naised talvel valget sissepoole villaga kasukat, *kask*, *kasuk*, (*kunu-kask* (Heikel 1909, lk 489)), mille taljesse lõigatud seljatükk ja hõlmad olid keskkohast allääreni järsult laienevad, moodustades mõlemale küljele lappvoldi. Kasuka kaelaava, varrukasuud, hõlma-ääred, alläär ning õla-, selja-, ja hõlma-õmblused kuni vöökohani olid mustade naharibadega kantitud. Parema hõlma kandile kinnitati (madalast mahapööratavast kraest kuni vöökohani) vasknööbid, vasakule hõlmale aga nahast aasad. (ERM A 509:5480)

Vormsi naistekasukas (ERM EJ 307:18)

Lisaks on vormsi naistekasukaid kirjeldanud M.Uus: Vormsi naistekasuka kinnis algab üsna kurgu alt ja lõpeb rinnajoonel. Allapoole rinnajoont jäävad lahtised hõlmad. Kasukal on u 4 cm laiune püstkrae, mis eespool kaeluses muutub kitsamaks. Nii nõõpide kui aasade aluseks olevad nahkrihmad lõpevad väikeste, silmusekujuliste võrelitega. Kaunistusrihmad on tumepruunid. Seljaosa pihajoonel on kaunistuseks ümardatud nurkadega nahklapid risti üle õmblusi katvate rihmade. (Uus 2011, lk 82)

Vormsi naistekasukas eest (ERM A 509:5480)

Vormsi naistekasukas tagant (ERM A 509:5480)

1.2.2 Pakri

Pakri saarte ja Risti kihelkonna eestirootslaste naised kandsid kasukat, *kask*, mis sarnanes lõikelt pikk-kuuele. Kasukas tehti valgest, pargitud lambanahast, villapool sissepoole. Kasuka hõlmad ja allääred, varrukasuud, õla- ja seljaõmblused kaunistati punasest safianist (õhuke, pehme värvitud kitse või lambanahk) rihmade ja aplikatsioonidega, mis sarnanesid teataval määral kirstude rautistega (Sõstar 1993, lk 56). Kasukas kinnitati kolme musta nõöbi ja öösidega (ERM A 489:373 kustutatud Väike-Pakri kasukas).

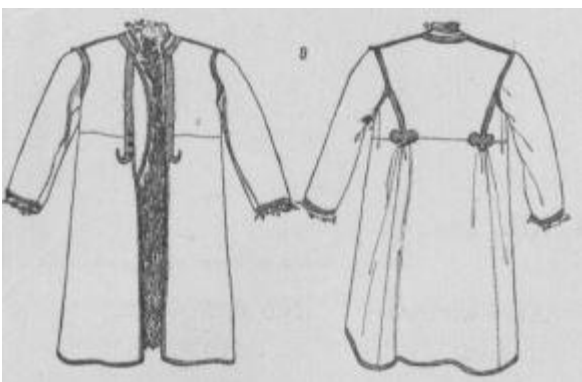

Pakri naistekasukas eest (ERM Fk 890:74)

Pakri naistekasukas tagant (ERM Fk 890:73)

Pakri kasukate kinnis on vööjoonel. Kasukal on madal püstkrae, varrukaotsad, kaeluseäär, õla- ja varrukaõmblused kanditud nahast rihmadega. Seljal ulatub õmblust kattev nahkrihm vööjooneni. Risti üle rihmade on kaunistuseks õmmeldud ümardatud nurkadega lipsukujulised lapid. Ees kinnise juures on lühikesed kõverad võrelid.(ERM FK 890:73)

Pakri naistekasukas (Heikel 1909, Tahvel XI)

1.2.3 Noarootsi

Noarootsi kasukate kohta on teada väga vähe, säilinud ei ole ühtegi eksemplari. Naistekasuka kohta on põgus kirjeldus, et kasukas oli samasuguse lõikega nagu pikk-kuub ning et pikk, kandadeni ulatuv kasukas oli õmmeldud valgest lambanahast. (EA 64, lk 198) Siiski on Heikeli raamatus Noarootsi vöökohalt läbilõikega naistekasuka joonis. (Heikel 1909, Tahvel XI)

Noarootsi naistekasukas (Heikel 1909, Tahvel XI)

1.2.4 Ruhnu

Kui ruhnu meeste kasukad olid lihtsa lõikega, üsna lakoonilised ja kujunenud ühemõtteliselt ainuüksi praktilistest vajadustest lähtuvalt, siis naistekasukad olid pisut ilmekamad. Erinevalt teistest kasukatest oli ruhnu naistekasukas lühike.

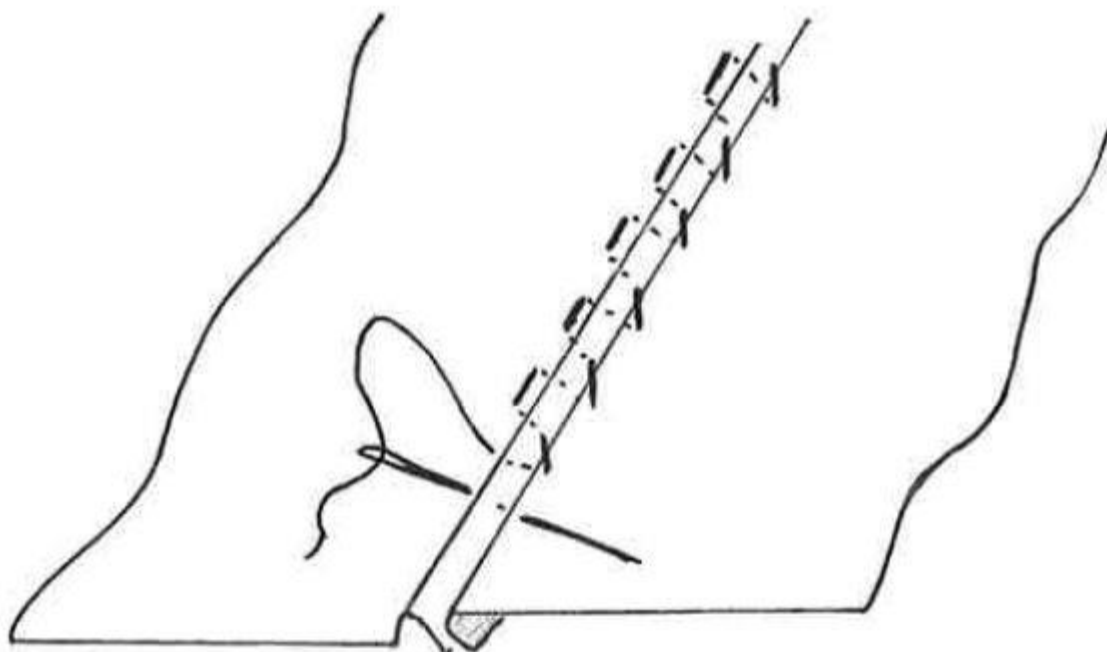
Peeter Rooslaiu kirjelduse järgi olid naiste kasukad (*kunokasken*) lühikesed, kuni vööni ja kehasse õmmeldud. Sarnaselt meestekasukale puudusid kaunistused ja hõlma ülekäik oli samuti 30-35 cm, kuid naistel käis peale parempoolne hõlm. Nööpideks olid nahast keeratud rullid. Kinnis oli üherealine ja vööd ei kasukal ei kantud. Töökasukas ja pidulik kasukas olid eraldi, erinevusena oli peokasukas õmmeldud pehmematest nahkadest ning tal puudusid nööbid. Kasukate peal linast ega villast kuube ei kantud. (KV 237, lk 167)

Ruhnul on säilinud ka üks naistekasukas. Kasuka omanikuks on Luise-Maria Jõers, kes elab Liise talus Ruhnu saarel. Kasuka varasem omanik oli Elisabeth Norman, kes tuli 1937. a Kihnu saarelt Ruhnu miniaks. (Uus 2010, lk 84)

Ruhnu naistekasukas (Uus 2010, lk 50)

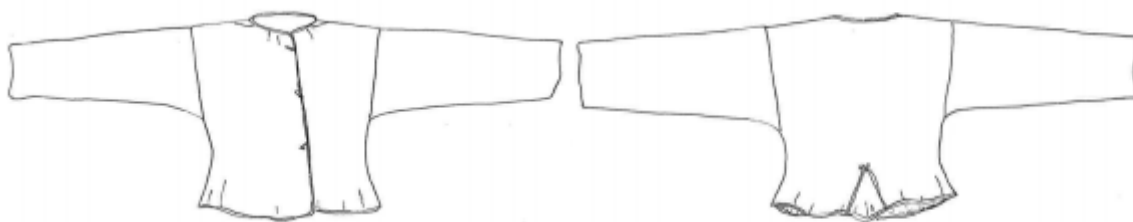
Kasukas on õmmeldud madala ja hästi lokilise villaga lambanahast. Õmblemiseks on kasutatud linast niiti. Kõik õmblused (v.a. hõlmatüki ühendusõmblus ja kandid) on tehtud ruhnu pistega, seejuures on küljeõmblustel ja varrukatel jäetud seljaosa suunas õmbluse diagonaalsete pistetega serv, varrukate kehaosaga ühendaval õmblusel on need pisted kehaosal. Paremal õlal jäävad diagonaalsed pisted ettepoole ja vasakul selja poole.

Ruhnu piste skeem (Uus 2013, konspekt lk 2)

Kaks nahaserva asetatakse vastamisi, õmblusvarud sissepoole. Õmmeldakse paremalt vasakule. Õmbluse tulemusel jääb eespool oleva detaili õmblusäärde diagonaalsete ja tagumisele paralleelsete pistete rida. Tagumine detail nihkub õmbluse tulemusel mõne mm kõrgemale ja moodustab õmblusjoonele kõrgema kandi.

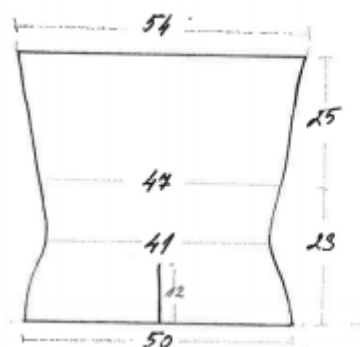
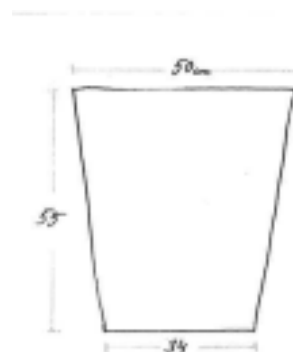
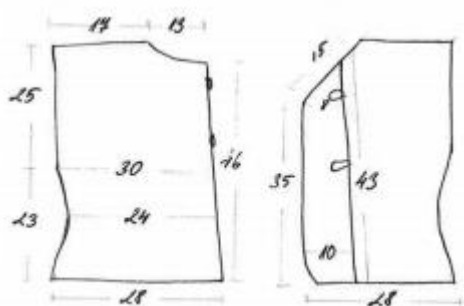
Kasukas ulatub u 13 cm allapoole vööjoont ja on külgedelt tugevalt taljesse võetud. Kasukas on käeaugus sirge arhailise lõikega, varruka- ja käeaugukaar puuduvad. Õlajoon on sirge. Õlaõmbluste vahele on õlakuju järgimiseks õmmeldud 5x5x5 cm võrdkülgsetest kolmnurkadest kaelalapid. Ebaühtlase nahalõikeäärega varrukasuud on kantimata ja 8-9 cm ulatuses tagasi pööratud. Kasuka kaelus, hõlmaservad ja alläär on kanditud u 1 cm laiuse kasukaga samast nahast lahtise lõikeservaga rullkandiga. Kantide jätkukohad on ülemistes hõlmanurkades, vasakul hõlmal ja seljal vasaku küljeõmbluse lähedal. Kaela- ja allääres on kasukas kroogitud. Vasakul hõlmale on pikkupidi õmmeldud lisatükk, mis jääb suletud hõlmadega kasukal kinnise alla. Lisatüki õmblemiseks on kasutatud eelpistet, õmblusvarud jäävad sissepoole.

Ruhnu kasuka joonis (Autori joonis)

Kasuka hõlmad on diagonaalse ülekäiguga, kinnitusteks on 2 cm pikkused ja 0,5 cm läbimõõduga nahast rullnööbid paremal ja naharibast keeratud aasad vasakul hõlmal. Kolmest rullnööbi ja aasapaarist on kinnises täielikult alles kaks ülemist, alumisest on säilinud vaid rebenenud kannad. Aasad jooksevad kaelusest külje suunas viltu. Rullnööpidele ja aasadele on jäetud mõne cm pikkused kannad, mille abil on kinnitused paaris pistega kasukale õmmeldud. Kasuka seljaosa 12 cm pikkusesse lõhikusse on õmmeldud kolmnurkne kiil, moodustades seljale hanna. Kiilu ülemine nurk on 90 kraadi. Hanna ühendusõmblus on tehtud paremale poole ja seda katavad 2 cm laiused kandid, mille narmastatud otsad ristuvad hanna tipus.

Kasukal on ühiseid jooni ruhnu naiste villase kuue *sketovamsa*-ga: pikkus, viltune esikinnis, seljalõhikusse õmmeldud kolmnurkne händ. Erinevalt kasukast on kuubede küljeõmblused viidud selja poole, puuduvad kaelusekiilud ja krooked allääres, ka ei ole kuub nii tugevalt kehasse õmmeldud.

Vana kasuka lõikeskeem

2. PRAKTILINE TÖÖ

2.1 Tööriistad ja materjalid

Tööriistad:

mõõdulint

joonlaud

nurkjoonlaud või lekaal

käärid naha, kanga ja paberi jaoks

maniküürikäärid – õmblusvarude pügamiseks

köösnerinuga

jahinuga

klambrid – paberiklambrid ja juukseklambrid

pesulõksud

sõrmkübar

kolmekandilised nahaõmblemise nõelad

nööpnõelad

õmblusnõel

harilik pliiats

marker

ümaraotsalised tangid

peitel või teritatud kruvikeeraja

kummihaamer

pakk

sukavarras (nr 2 või jämedam)

Materjalid:

paber lõigete konstrueerimiseks

paksem materjal proovikasuka õmblemiseks, soovitatavalt sama paks kui lambanahk

lambanahk 5tk
3x linane niit
vahaküünal
nahka vett ja mustust hülgevaks muutev aerosool

2.2 Nahkade valik, nahkade hoidmine ja venitamine

Naha kvaliteeti mõjutavad mitmed tegurid. Toornahkade kvaliteet oleneb looma tõust, soost, vanusest, toitmisest, tervisest ja pärilikkusest. (Kangro 1939, lk 58) Looma eluajal võivad nahka rikkuda vigastused või kehvadest pidamisoludest tekkinud nahaprobleemid. Nahk võib kahjustada saada looma hukkamisel ja nahastamisel. Koduloomade hukkamine teostatakse tavaliselt hoolikalt, kuid metsloomade puhul võivad kuuli sisenemis- ja eriti väljumisava ümbritsevad nahakahjustused olla niivõrd ulatuslikud et suurem osa nahka muutub kasutuskõlbmatuks.

Väiksemate loomade (lammas, metskits) nahastamisel on oluline kasutada nuga ainult nahale esimest avavate lõigete tegemiseks, edaspidi lükatakse nahk lahti rusikasse surutud käega. Naha kinnijäämisel võib nahka ja lihakeha ühendavate kiudude läbilõikamiseks kasutada nuga, kuid lõike tegemisel on oluline et ei vigastataks nahka. Lohaka nülgemise tulemused on hiljem pargitud naha peal näha.

Lisaks eelpool nimetatud teguritele mõjutavad naha kvaliteeti nahastamisele järgnev toornaha konserveerimine ja parkimine. Parkimistöökojades ja nahavabrikutes pargitud nahkade kvaliteet on erinev ja parkimistulemus ei pruugi sõltuda parkimisele viidava toornaha kvaliteedist. Eriti halvendab naha kvaliteeti liigne lihvimine, mis muudab naha kergesti rebenevaks.

2.2.1 Kasukanahkade valimine

Looma erinevaid kehapiirkondi katab erinevate omadustega nahk. Kasutamiseks kõige parema ja ühtlasema kvaliteediga nahk katab looma laudjat. Kaelal ja õlgadel on nahk kõige paksem ja tugevam, kuid ka voldilisem. Kaenla ja kõhu piirkonna nahk on õrn, voldiline ja ei sobi esemete valmistamisel kohtadesse, millele langeb suur koormus. (Harris, Veldmeijer 2014, lk 27-30)

Kasukaks sobiva lambanaha vill ei tohiks olla liiga pikk. Paksu naha ning tiheda ja tugeva villaga lihalamba nahal võiks villa lasta parkimistöökojas lõigata 1,5 cm pikkuseks. Pehme naha ja villaga tõugudel võib vill jääda pikemaks, sest kasuka kandmisel vajub see madalamaks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et nii nagu iga loom on erinev, nii on erinev ka tema nahk. Kasukaks sobivaid nahku ei saa soetada pildi järgi nt internetipoest. Parima lõpptulemuse nimel tuleks iga nahk hoolikalt üle vaadata ja läbi katsuda. Kasukanahku valima minnes peaksid olema valmis ka tulevase kasuka ligikaudsed lõiked. Nende abil saab sobivaks osutunud nahad üle kontrollida veendumaks, et nahka jätkub.

1.02.2016 külastasime koos juhendaja Made Uusiga Valgamaal, Karula rahvuspargis tegutsevat MTÜ-d Maavillane. Maavillane ühendab kolme sõprustalu, mis tegelevad lambakasvatuse ja lambasaaduste tootmisega. Kasvatatavateks lambatõugudeks on valdavalt dorper ja Arles`meriino. (Maavillane. 2016)

Kasuka õmblemiseks oli vaja 5 nahka (1 seljale, 2 hõlmadeks ja 2 varrukateks). Valisime nahad, mis olid võimalikult sileda pinnaga, lühema villaga ja hästi elastsed. Naha siledust ja villa pikkust hindasime vaatluse teel, naha elastsuse määramiseks tuli kõik nahad käega läbi katsuda.

Naha pehmuse hindamine

Sorteerisin nahad esialgu kahte kuhja: ühte need mis sobisid ja teise need mille üks või teine omadus ei vastanud minu soovidele. Sobivate nahkade hulgast valisime lõigete abil seljatüki ja hõlmade nahad. Varrukanahkade valimisel lisaks vaatlemisele, katsumisele ja lõigete proovimisele keerasime naha varrukataoliselt ümber käsivarre ja kätt liigutades hindasime naha sobivust

varrukaks.

Naha varrukaks sobivuse hindamine

Eeskujuks olevast ruhnu naiste kasukast erinevalt soovisin uue kasuka varrukatele lisada tumedast nahast kätised, seetõttu valisin kasuka seljatüki nahaks tumeda villaga lambanaha, arvestusega, et sealt jätkub materjali ka kätistele.

2.3 Nahkade hoidmine ja venitamine

Nahkade hoidmisel enne eseme valmistamist on oluline hoida nahku üksteise peale laotuna või kergelt rulli keeratuna. Kaitseks tolmu eest kasutada naturaalselt kangast, mitte kilekotte. Nahavabrikus või parkimistöökojas nahad venitatakse siledaks. Juhuslikult kokku keeratud või suvaliselt kotti topitud nahad on kortsus ja eseme väljalõikamine muutub keeruliseks. Puutusin selle probleemiga kokku kui õmblesin eelmist kasukat. Sain nahad kätte 2014 jõulude paiku ning kuni augustini 2015 seisid nad kotti topituna toanurgas. VKA-s sügissemestril alanud nahkesemete õmblemise tehnoloogia tundides tegime Hele Padari juhendamisel mitmeid kordi läbi nahkade venitamist ja alusele naelutamist ning omandatud oskused tulid kasuks kortsus kasukanahkade sirgendamisel.

Kortsus nahkade silumiseks tuleks need enne väljalõikamist uuesti venitada. Selleks tuleb nahapool

sooja vette kastetud harjaga niisutada, seejärel nahk piki keskjoont kergelt kokku panna ja paarikümneks minutiks lauale seisma jätta, et nahk ühtlaselt niiskuks. Peale seismist niiske nahk laotada nahapool peal uuesti laiali ja naelutada sileda pinna külge kinni. Naelutamist alustada naha keskjoonest, see on joon kaelast sabani, mille all looma eluajal asus selgroog. Naelutamisel tuleb nahka venitada ja siluda. Looma seljas pole nahk tasapinnaline, seega võib naelutamisel-venitamisel tekkida volte ja ülejääke. Need võiks suunata kohtadesse, mida madala kvaliteedi tõttu kasutada ei saa: nt kaenla- ja kõhualused. Vajadusel võib naelu uuesti lahti võtta, et volte laiali siluda. Seejuures tuleb silmas pidada, et keskjoont kõveraks ei venitataks. Lõplikult venitatud ja naelutatud nahad jätta ööpäevaks toatemperatuurile kuivama. Nende tööde ajal märjakssaanud käsi ei tohi panna suhu, ega hõõruda silmi või nina, sest tööstuslikul parkimisel kasutatavad ained on mürgised. Peale töö lõpetamist pesta hoolikalt käsi.

Naelutatud lambanahad

2.4 Ruhnu naistekasuka õmblemine

2.4.1 Proovikasuka lõiked

Rõivaeseme õmblemine algab lõikest. Kasukalõige konstrueeritakse lähtudes kandja mõõtude järgi loodud põhilõikest. Joonestasin sügissemestril Hele Padari juhatusel nahkesemete õmblemise tehnoloogia tundides nii põhilõike kui sellest lähtuva vestilõike. Vesti õmblesin valmis ning see istub siiani hästi. Sama põhilõiget kasutasin nüüd kasuka kehaosa lõigete konstrueerimiseks. Juurde oli vaja joonestada varrukad.

Lisasin põhilõikele juurde esialgsed täiendused. Need on kerge avaruslisa, selja ja küljedetaili puusalaiendused ning händ seljaosa allääre väljalõikes. Seljaosas lisasin vöökohast allapoole puusale laienduseks 10 cm ja esiosale 5 cm. Seljaosa väljalõige ulatus esialgu 5 cm allapoole vööjoont. Lisasin lõikele õmblusvarud 0,7 cm.

2.4.2 Proovikasuka õmblemine

Kasutades täiendatud lõikeid lõikasin paksust madratsimaterjalist välja proovikasuka. Õmblemist alustasin seljaväljalõikesse hanna õmblemisest. Seejärel ühendasin ölaõmblused, küljeõmblused ja varrukaõmblused.

Tegime proovi koos juhendaja Made Uusiga. Vanal kasukal on kaeluseservas laienduseks kolmnurgad; sel on viltused hõlmad ja kinnis. Kaelus ja alläär on kergelt ning händ kaunis tugevalt kroogitud. Need detailid peaksid säilima ka uuel kasukal.

Peale mõõtmist ja proportsioonide üle arutlemist joonestasin kaeluse avardamiseks võrdkülgse kolmnurgad küljepikkusega 9 cm. Hõlmaservale õmblesin lisaks riba, mis andis keskjoonelt mõõtes hõlmale laiust kaeluses 3 cm ja allääres 10 cm.

Vöökohast oli proovikasukas liiga lai ning vajas 2 cm võrra sissevõtmist mõlemal pool küljeõmblust. Seljadetail oli liiga väike ja selle tipp võinuks olla kõrgemal. Made joonistas markeriga proovikasuka seljale hanna tipu uue asukoha. Seljadetaili nurgaks sai 90 kraadi ja küljepikkuseks 21cm. Lõikasin seljalõhiku kõrgemalt lahti ja õmblesin uue detaili vahele. Korrigeerimist vajab ka kaelusekaar, mis ulatus ebamugavalt kõrgele kurgu alla.

Tegin proovikasukal vajalikud parandused ning seejärel ajasin sisse krookniidid: ühe kaelusesse ja kolm alläärde (hõlmadele eraldi ja seljale eraldi). Kolm krookniiti allääres andis võimaluse krookeid igal detailil eraldi reguleerida. Kui kehaosa istus hästi, proovisime sobitada käeaugukaarele varrukad. Varrukas tundus varrukakaarele hästi sobivat, seega õmblesin varrukad kehaosa külge.

Külgeõmmeldud varrukatega proovikasukal määrasime varrukapikkuse.

Peale kõiki tehtud parandusi ja täiendusi istus proovikasukas hästi. Made abiga tegin lõigetele parandused, mida kasukalõigete joonestamisel tuli arvesse võtta. Õmblusvarude laiuks sai 0,6 cm.

2.4.3 Kasuka lõigete joonestamine ja kasuka väljalõikamine

Joonestasin kasuka lõiked. Kasuka varrukateks on valitud valge villaga nahad, kuid kätiseid soovisin tumedaid. Joonestasin varrukale lisaks kätise pikkusega 11 cm. Kätise ja varruka ühendusõmblus peaks jääma kätise alla, seega joonestasin varruka 4 cm lühema ja kätise samapalju pikema.

Kasuka väljalõikamisel laotatakse lambanahk tasapinnale ja määratakse naha keskjoon, millest mõlemal pool peaks olema võrdse kvaliteediga nahk. Lõiked asetada nahale nii, et valmistatava eseme alläär on naha laudjapoollel ja paigutamisel jälgida kaenla- ja kõhualuseid hõreda karva ja õhema nahaga kohti. Võimalusel jätta need kohad kasukadetailide lõikamisel välja. Kui mingil põhjusel tuleb need kohad lõikesse arvestada, siis peaks need jätma kasuka sellistesse õmblustesse millel pole suurt koormust.

Paigutasin lõike keskjoone naha keskjoonega kohakuti. Lõiget üles-alla ja paremale-vasakule liigutades leidsin sobiva koha. Pidin arvestama et sama nahka, millest lõikasin välja seljaosa, oli vaja ka kätisteks. nii et seljaosa lõikasin välja naha sabapoollest ja kätised kaelaosast.

Asetasin lõplikult valitud kohale lõiked ja lisasin raskuseks paksemad raamatud.

Lõike fikseerimine

Esimese lõike tegin võimalikult nahka säästva st kõige kitsamast või viletsamast servast. Lõikasin kääridega, võimalikult ühtlaselt, vältides hambuliste lõikeäärite tekkimist. Juurdelõikuse jäägid tasuks jätta võimalikult suured, sest nahajääke saab kasutada väiksemate esemete õmblemiseks. Kantide lõikamiseks jätta võimalikult pikad lõikeääred. Väljalõikamisel ülejäänud naha ladusin liigset voltimist ja kortsutamist vältides suurde korvi.

2.4.4 Õmblemine

Enne kasukadetailide kokkuõmblemist tegin tööproovi, et leida sobiv pistete pikkus ja pügatava serva laius.

Vill tuleks ära pügada kõigilt õmmeldavatelt servadelt enne õmblemise alustamist, sest hiljem on kokkuõmmeldud detailidelt seda ebamugav teha. Olenevalt villa ja naha paksusest tuleb õmblusvarudelt pügada 0,5-0,7 cm laiuselt villa. Õmblemiseks kasutasin 3x linast niiti. Enne niidi nõela taha panekut vahatasin niiti mööda vahaküünla pinda tõmmates.

Niidi vahatamine

Vahatamine hoiab niiti kulumast ja karvaseks muutumast. Vahatatud niit panna nõela taha ja niidiotsa teha sõlm.

Õmblesin üleloomispistetega paremalt poolt hanna seljalõhikusse. Õblemist alustasin väljalõike otsa kõrvalt allääre suunas. Ma ei õmmelnud õmblusi lõike tippu üles kokku, sest siis võinuks õmblus jääda lõhiku tipus seljaosa kiskuma. Enne õmbluse lõpetamist pingutasin iga piste sukavarda otsaga üle.

Külgeõmmeldud händ

Lõikasin välja 2 cm laiuse kandi hänna õmblusservade katmiseks. Pügasin kandilt villa.

Kandilt villa pügamine

Õmblesin kandi üleloomispistetega detailide ühendusõmbluse peale, jälgides pistete suunda vanal kasukal. Kõikidel õmblustel jätsin niidiotsad rippuma, sest proovide käigus võib tekkida vajadus eset lühemaks teha. Siis saab õmbluse ettevaatlikult lahti harutada ja uue lõpetuse teha. Kantide otsad jäid keset selga pikaks ja narmad jätsin esialgu lõikamata.

Hänna kantimine

Järgmiseks alustasin õlaõmbluste ühendamist. Vanal kasukal on õlaõmblused erinevas suunas. Otsustasin teha õlad ühtemoodi ja jätta diagonaalne pisterida esiosa poole. Õmblesin ruhnu pistega hõlmade külge kolmnurgad, seejärel ühendasin hõlmad seljaosaga. Kuna õlaõmblustesse jäävad nahkade kaelaosad, kus nahk on paksem ja jäigem, kasutasin õmblusvarude sissekeeramisel ümaraotsalisi tange. Murdsin õmblusvaru pahemale poole ja asetasin paremale poole naha kaitseks nahariba. Pigistasin tangide vahel terve õmbluse pikkuse läbi.

Õmblusvaru töötlemine tangidega

Ajasin kaelusesse krookniidi.

Kui õlaõmblused ühendatud, sai teha esimese kasukaproovi. Kasutasin paberiklambreid, et küljeõmblused ja esikinnis kokku panna. Nahk on pisut õhem kui proovikasukaks kasutatud materjal, seega tuli külgedelt pisut sisse võtta. Tegin lõikel vajalikud parandused, joonistades vöökohta veel 1 cm võrra kitsamaks. Asetasin kasukatükid lauale ja laotasin neile parandatud lõike. Joonistasin kasuka esi- ja seljaosal vöökohta kitsamaks. Lõikasin ülejääva naha ära ja panin kehaosa klambritega kokku.

Proovisin kehaosa selga, see istus nüüd paremini. Jälgides vana kasuka pistete suunda õmblesin küljeõmblused, kuid ei peitnud niite õmblusesse, vaid jätsin otsad rippuma. Seejärel ajasin sisse kolm krookniiti: hõlmadele ja seljaosale eraldi. Pügasin varruka kõikidelt servadelt ja kätiste õmblustesse jäävatelt servadelt villa. Enne varrukaga ühendamist töötlesin tangidega kätise õmblusvaru. Õmblesin ruhnu pistega kätised varrukasuudesse ja seejärel õmblesin varrukaõmblused.

Tegin koos juhendajatega proovi, kus otsustasime kasuka 2 cm lühemaks teha. Varrukakätiste lõikeservadelt olin kätist välja lõigates lõiganud ka villa. Need soovitas Made koosnerinoaga üle lõigata. Mõõtsin alläärest 2 cm ülespoole ja märkisin sinna uue allääre. Harutasin õmblused 2 cm

ulatuses lahti ja lõpetasin uuesti õmblused. Lõikasin alläärest 2 cm maha.

Köösnerinoaga lõigatakse laua peal tasapinnalist nahka. Nahale asetatakse raskused, joonlauaga tõmmatakse ette lõikejoon ning nahka käega õhus hoides tehakse lõige piki joont. Minul oli aga kaks torukujulist varrukalt. Keerasin kätise varrukalt maha ja proovisin leida asendit, kus oleks võimalik lõigata. Sobivaimaks osutus jalga üle põlve istuv asend, kus varrukale oli raskuseks pealolev jalg, paremas käes oli lõiget teostav nuga ning vasakuga hoidsin paarimillimeetrist lõikeäärt. Tulemus ei jäänud küll nii sirge kui tasapinnalisel lõikamisel, kuid poolenisti püüatud villaservad ei riiva enam silma.

Kätiseserva lõikamine köösnerinoaga

Enne kaeluse, allääre ja hõlmaservade kantimist tuli ümardada nurgad. Joonistasin hariliku pliiatsiga kaeluse hõlmanurgad ümaramaks ja lõikasin ülejäägi ära. Alumiste hõlmanurkade märkimisel oli abiks nurkjoonlaua ümmargune ava.

Enne kasuka kantimist tegin tööproovi, et määrata kandi laius. Sobivaimaks osutus 2,5 cm laiune kant. Võimalusel kantida kõige nähtavamad servad - kaelus, parem hõlmaserv ja hõlma alläär ühe pika kandiga. Otsisin nahajääkide korvist naha, millest sai lõigata kõige pikema kandi, nii et jätkukohad jäid vasakule hõlmale ja alläärele. Lõikasin kandi välja varrukanahast ja sain kasutada

varruka sirget lõikeäärt. Kandi servas pliatsijoonte vältimiseks lõikasin kandi välja joone kõrvalt. Pügasin kandilt villa.

Kandi keskosas piisab villa kääridega võimalikult naha lähedalt mahalõikamisest. Kandi otstes, mis jätkamisel lähevad üksteise peale, teeks iga villaude jätkukohta paksemaks. Kaapisin otstelt jahinoaga villa täiesti maha. Kaapimisel tasub eelnevalt jätta kandiots selline, nagu ta väljalõikamisel tuli, siis noaga vill maha kaapida ja alles seejärel kandiots täisnurga all maha lõigata. Kant võiks olla otstes ilma villata 1-2 cm ulatuses.

Kandiotsalt villa kaapimine

Kandi jätkamine

Alustasin kandi õblemist vasakult hõlmalt. Õmblesin üleloomispistetega kandi hõlmale, kaeluseäärde paremale hõlmale ja alläärele. Proovisin kasukat selga ja kohendasin krookeid allääres. Lõikasin uue kanderiba, töötlesin ja jätkasin kantimist. Kui terve ring: vasak hõlmäär – kaelus – parem hõlmäär – alläär – uuesti vasak hõlmäär oli kanditud, pöörasin kandi paremale poole ja õmblesin kandi üleloomispistetega maha.

Kroogitud serva kantimine

Hõlmanurga kantimine

Seejärel õmblesin ruhnu pistega varrukakaarele varrukad.

2.4.5 Kasuka kinnitused

Vana kasuka kinnitusteks on nahast keeratud rullnööbid. Lihtsuse huvides kasutan järgnevas tekstis mõiste rullnööp asemel terminit nööp.

Valmistasin proovinööbi. Nööbi laiuseks sobis 2,5 cm. Valmistasin kasukanööpideks ette 6 nahariba, et hiljem oleks võimalik valida.

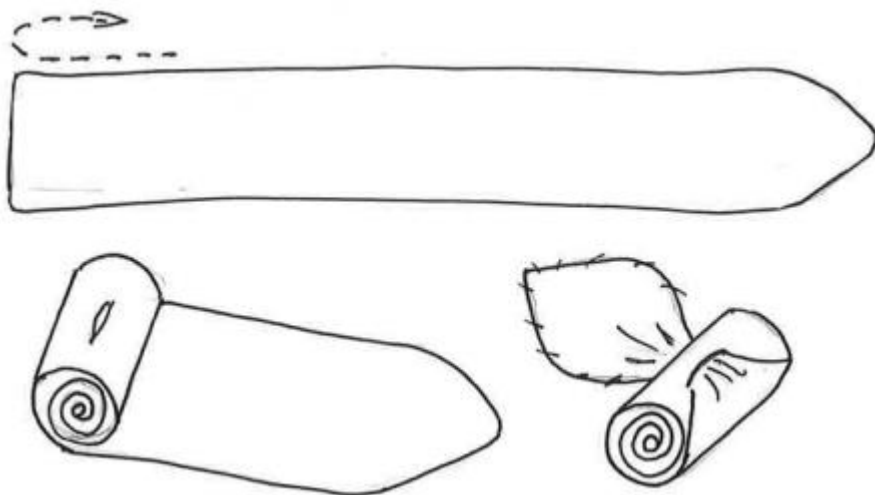
Nööbi valmistamiseks tuleb valitud laiusega naharibalt pügada vill ja keerata riba tugevalt rulli. Riba otsa keeramisel võib sõrmed õrnalt niiskeks teha. Sõrmi suus niisutada ei tohi, sest tööstuslikul naha parkimisel kasutatud ained on mürgised. Nööbi tegemiseks on hea kasutada abilist ja et abiline iga nööbi rullimise taga ootama ei peaks, võiks valmiskeeratud naharullid pesulõksu vahele panna.

Rullnööbi toorik pesulõksu vahel

Nööbile ava lõõmiseks on hea kasutada abilist lõõjana või nööbi pakul paigalhoidjana. Rulli keeratud nahariba pannakse pakule. Kasutatav paku pind peaks olema puu ristlõige, mis on pehmem

ja ei riku peitlit. Peitel peab olema väga terav. Peitel asetatakse naharullile ja lüüakse haamriga läbi rulli. Tekkinud avast tõmmata peitel välja ja asemele panna sukavarras, et vältida nahakihtide liikumist. Naharulli lahtine ots lõigata teravaks, kinnitada otsa jupp tugevat niiti ja nõela abil vedada niit ja nahaots läbi nõöbiava. Nööpi kokku tõmmates peab jälgima, et nahavoldid jookseksid avasse ühtlaselt ja korrektselt.

Rullnööbi valmistamise skeem (Uus 2013, lk 3)

Proovinööbile lõiget tehes näen, et ühelt poolt teritatud peitel kipub nööbi peal viltu jooksuma ning otse nööpi läbistavat lõiget on väga raske teha. Kodus kahepoolset peitlit ei ole, kuid vanu kruvikeerajaid jätkub. Valin eelnevalt kasutatud peitlist paar mm kitsama kruvikeeraja ning lasen selle teritada.

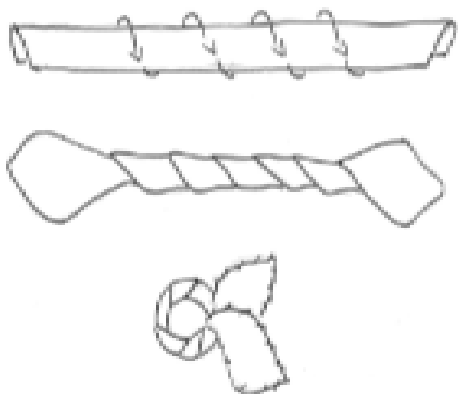
Valmis nööbid

Kinnituskohdade määramiseks panin kasuka selga, et koos Madega leida ülemisele ja alumisele nööbile sobiv koht. Kanditud kasuka hõlmade kooshoidmiseks kasutasin pikki juukseklambreid, veendudes enne, et need nahale jälgi ei jäta. Ülemine nööp tuli 1 nööbipikkuse võrra allapoole kaelusekanti, alumine nööp vöökohale. Keskmise nööbi asukoha mõõtsin nende vahele. Nööbi kannale sobiva suuruse leidmiseks lõikasin vähemõnnestunud nööpide kandasid järjest väiksemaks. Jaotasin lõigatud nööbid hõlmaservale ja hindasin kaugemalt vaadates nööbikanna sobivust.

Nööpide õmblemist alustasin sobiva kannasuurusega proovinööbi õmblemisest tööproovile. Vana kasuka nööpide ja aasade kannad on hõlmadele kinnitatud ühes või kahes punktis ning nahaservad on lahtised ja väljapoole kooldunud. Soovisin lahtisi servi vältida, seetõttu otsustasin nööbikandade ühendamiseks kasutada üleloomispistet. Leidsin tööproovil sobiva pistepikkuse. Õmblesin nööbid paremale hõlmale.

Lõikasin 2,5 cm laiuse ja 14 cm pikkuse nahariba, pügasin sellelt villa. Riba kokku keerutades püüdsin leida sobivat laiust nööbiaasade jaoks. Lõikasin vähehaaval riba külgedelt liivakellataoliselt saledamaks, keerasin jälle aasaks, kuni leidsin sobiva laiuse (1,3 cm). Keerasin riba jälle aasaks, tasandasin kääridega aasa kanna nööbikannaga sarnaseks ja panin otsad paberiklambriga kinni.

Panin kasuka selga ja leidsin nõõbiaasale sobiva koha. Abiline torkas nõõpnõela läbi aasa ja, lastes abilisel kasuka seestpoolt nõelaotsa kinni hoida, võtsin kasuka uuesti seljast. Õmblesin aasad oma kohale vasakul hõlmal.

Nõõbiaasa valmistamine (Uus 2013, lk 3)

Valmis kasuka pihustasin üle nahahooldusvahendiga. Vahend muutis kasuka välispinna vetthüljavaks ja vähem määrduvaks.

2.4.6 Vana ja uus kasukas

Kasukalõike muutmise eesmärgiks oli kandmismugavus, säilitades samal ajal ruhnu naistekasukale iseloomulikku siluetti. Kuna vana kasukas oli õmmeldud minust väiksemale inimesele, kohandasin proportsioonid enda kehale sobivaks. Kasukat kokku õmmeldes jälgisin vana kasuka pistete jaotust ja suunda (v.a. õlgadel).

Muutsin käeaugukaare sügavamaks ja varrukakaare kõrgemaks.

Jätsin ära lisatüki vasakul hõlmal.

Muutsin õlgadel õmblussuunad ühesuguseks.

Lisasin otsapandud tumeda villaga kätised.

Püüdsin jätta kantide jätkukohad võimalikult varjatud kohtadesse.

Suurendasin nõõpe.

Kinnitasin nõõbid ja aasad kasukale eelpistete asemel üleloomispistetega.

2.4.7 Lisasoovitused

Nahale joonte tõmbamiseks ja märkimiseks kasutasin kõvemat (nt HB) harilikku pliiatsit. Pehme pliiats võib laiali minna ja nahka määrada.

Pliiatsi kasutamisel jälgisin, et märgitav joon jääks õmblusvarudesse või kandi alla.

Kandiriba väljamõõtmisel tõmbasin võimalikult õrnad jooned ja lõikasin kandi välja joone kõrvalt. Nii saab kandi, mille ühes servas on pliatsijoon ja teine serv on puhas. Joonega serva jätsin õmblusesse ja puhta serva keerasin paremale poole välja.

Õmblusvarude puhtaks pügamisel kasutasin maniküürikääre. Kantide pügamisel keerasin kandiriba ümber sõrme, et villa eemaldamine toimuks võimalikult madalalt.

Praktilise töö teostamiseks kulunud aeg

Tegevus	Kulunud aeg
nahkade valimine	3 h
lõigete konstrueerimine	6 h
proovikasuka õmblemine	10 h
1. proov ja lõigete täpsustamine	7 h
kasuka väljalõikamine	5 h
kasuka õmblemine	42 h
kantide lõikamine ja töötlemine	7 h
kantimine	12 h
kinnituste valmistamine	5 h
kinnituste õmblemine kasukale	3 h
kasuka viimistlemine	1 h
kokku	101 h

Kasuka materjalide maksumus

Materjal	Hind
paber	2.-
proovikasuka materjal	0.-
niit	1.-
lambanahad	235.-
vahaküünal	1.-
nahahooldusvahend	12.-
kokku	251.-

KOKKUVÕTE

Töö on jagatud kahte peatükki, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses peatükis kirjeldatakse eestirootslaste poolt kantud kasukaid ja esitatakse praktilise töö eeskujuks oleva ruhnu naistekasuka kirjeldus. Praktilist tööd käsitlev teine peatükk dokumenteerib naistekasuka valmimist.

Ehkki eestirootsi kasukaid on säilinud väga vähe, on neid allikates säilinud andmete põhjal võimalik jaotada nelja rühma: õlaõmblusteta ruhnu meestekasukad, õlaõmbluste ja ühe hännaga ruhnu naistekasukas, händadega vormsi, pakri ja risti kihelkonna kasukad ning vööjoonelt läbilõikega noarootsi kasukad. Ainsaks lühikeseks kasukaks eelpool nimetatud kasukate hulgas on ruhnu naistekasukas.

Praktilise tööna valmis traditsiooniliste õmblusvõtete ja detailidega ruhnu naistekasukas, mis lõikeliselt on kohandatud sobivaks ka tänapäevasele kandjale, kaasaegse rõivastuse osana. Vana, arhailine varrukaloige on tänapäevase ülerõiva jaoks ebamugav. Praktilise töö teostamise käigus selgus, milliseid muudatusi tuleks läbi viia kohandades arhailist, sirget käeauku paremini istuvaks, käeaugukaarele sobitatud varrukaks.

Teiseks autoripoolseks lisandiks varrukatele on tumeda villaga kätised, mis sarnaselt ruhnu kasukatele on välisservast kantimata. Kasuka valmistamisel olid kõige suuremaks väljaminekuks lambanahad ja kõige rohkem töötunde nõudis õmblemine.

Töö käigus tuli nii mõnelgi korral ette olukordi, mille lahendamiseks tuli kodus ringi vaadata, et leida käepäraseid abivahendeid, olgu nendeks siis tööriistad või kontori- ja kodutarbed. Need abivahendid on töös loetletud, et anda kasukate õmblemisest huvitatud lugejale julgust ka oma kasukaga algust teha.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud andmebaasid

Digar – Rahvusraamatukogu digiarhiiv. <http://www.digar.ee/>

MuIS – Eesti Muuseumide Infosüsteem. <http://www.muis.ee/>

Kasutatud muuseumide fondid

ERM – Eesti Rahva Muuseumi esemekogu

ERM EA – Eesti Rahva Muuseumi etnograafiline arhiiv

ERM KV – Eesti Rahva Muuseumi korrespondentide vastuste arhiiv

Erakogu kasukas

Töös kasutatud ruhnu kasukas kuulub Luise-Maria Jöersile, Liise talu, Ruhnu küla, Ruhnu vald. Kasukas on omaniku valduses.

Käsitajalised allikad

Uus. M. Nahkesemete õmblemise tehnoloogia. Loengukursus 2013. Autori märkmed..

Kasutatud kirjandus

Harris, S. & Veldmeijer, A.J. 2014. *Why Leather?* Leiden: Sidestone Press.

Heikel, A.O. 1909. *Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und Setukesien*. Helsingfors: Finsk-Ugriska Sällskapet.

Fentz, M. 1993. *Vikingskjorten fra Viborg*. Viborg Stiftsmuseum: Viborg.

Kangro, V. 1939. *Naha tehnoloogia: toornaha käsitamine, parkimine, naha liigid ja hindamine*. Tallinn: K.-Ü. Tehniline kirjastus.

Klein, E. 1924. *Runö: Folklivet i ett gammalsvenskt samhälle*. Uppsala: Lindblad.

Lindström, A. 2016. *Vormsist ja vormslatest. Rmt: Vormsi veri*. Haapsalu: Haapsalu trükikoda.

Manninen, I. 2009. *Eesti rahvariiete ajalugu*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Russwurm, C. 2015. *Eibofolke ehk rootslased Eestimaa randadel ja Ruhnus*. MTÜ Eestirootsi Akadeemia.

Uus, M. 2010. *Traditsiooniliste võtetega valmistatud lambanahkne kasukas*. Viljandi Kultuuriakadeemia. [Lõputöö]. Viljandi

Uus, M. 2011. *Traditsiooniliste valmistamisvõtetega lambanahksed kasukad*. Viljandi muuseumi

toimetised II, lk 65-103. Viljandi.

Internetiallikad

Maavillane. 2016. <http://www.maavillane.ee/?3>, (25.05.2016)

SUMMARY

Ruhnu women lambskin jacket produced in traditional methods as a modern piece of clothing.

This work looks at how to adapt traditional 19th century Ruhnu women coat to a modern wearer type. The work is divided in two sections, first part looks at the traditional Estonian Swedish fur coat types from Ruhnu, Vormsi, Pakri and Noarootsi. Coat`s patterns, manufacturing techniques and wearing habits were examined . Unfortunately only a few coats have been preserved from the 19th century.

On the basis of original 19th century example Ruhnu jacket was analyzed in detail. Based on coat observation and measurement pattern of the old coat was created. After that the pattern for the new coat was constructed.

In the second part step-by-step making of a new fur jacket was observed. The selection of skins, preparation, cutting , etc. were described.

In conclusion author finds, that old Ruhnu coat is, with some changes in pattern, adaptable to modern needs.

Lisa 1. Materjalinäidised

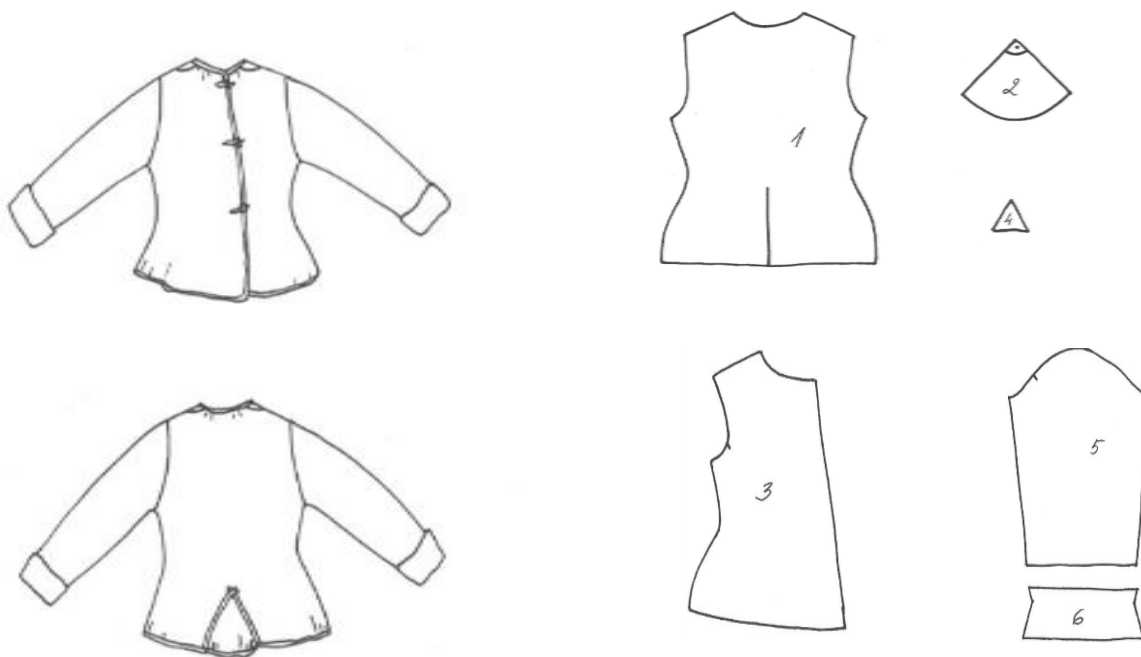
Lisa 2. Lõikeskeem

Uue kasuka lõikejoonis ja -skeem.

Lõige on õmblusvarudega. Kasuka kandja mõõdud: Rü 97cm, Vü 76cm, Pü 100cm.

1. seljaosa	4. kaelalapp (2 tk)
2. händ	5. varrukas (2 tk)
3. esiosa (2 tk)	6. kätis (2 tk)

Kandi ja rullnööbi laius on 2,5cm.

Lisa 3. Tööproov 1
Ruhnu piste ja kantimine.

Lisa 4. Rullnööp ja kinnitus

Lisa 5. Traditsiooniliste võtetega valmistatud ruhnu naistekasukas tänapäevase rõivaesemena

Foto autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Foto Autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Foto autor Sandra Urvak

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Tiina Laiva _____ ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Traditsiooniliste võtetega valmistatud ruhnu naistekasukas tänapäevase rõivaesemena“ _____
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendajad on Riina Tomberg ja Made Uus _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, **31.05.2016**